

Uue korruptsioonivastase seaduse põhimõistetest (II)¹

Tanel Kalmet

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna nõunik

2012. aastal vastu võetud korruptsioonivastane seadus (edaspidi *UKVS*), mis jõustub 2013. aasta 1. aprillil, asendab 1999. aastast pärineva samanimelise seaduse (edaspidi *VKVS*). Uus seadus toob kaasa mitmeid kontseptuaalseid ja tehnilisi muudatusi, mida järgnevalt glossaari stiilis käsitlen.

1. Korruptsioonijuhtumi varjamine

Kui eelmise artikli alguses tõdesin, et seadus korruptsiooni ei määratle, siis see ei tähenda, et seadus korruptsioonist ei räägi. Näiteks keelatakse ametiisikul varjata talle teada olevat ametiisikule seadusega kehtestatud keelu (*UKVS* § 3 lg 1) rikkumist või muud korruptsioonijuhtumit (*UKVS* § 6 lg 1). Tegu on kõigile ametiisikutele laieneva täiendava keeluga, mis oleks võinud olla sätestatud § 3 lõikes 1, kuid mis oma sekundaarse iseloomu tõttu sisaldub eraldi sättes. Eeldatud on, et ametiisikule sätestatud keelde ei rikuta ja seega ei ole omakorda keelu rikkumise varjamise keeld põhikohustuste hulgas esiletoomist väärt. Muu korruptsioonijuhtumi all on peetud silmas olukordi, kus üldkeele tähenduses midagi korruptiivset on toimunud või toimumas. Kui ametiisikul on faktidel põhinevaid kahtlusi selles, et selline olukord esineb, on keelatud seda varjata.

Seadus ei nõua, et korruptsioonijuhtumi osaliseks peaks olema ametiisik. Näiteks kui ametiisikule on pakutud võimalust korruptiivselt käituda, aga ta on sellest keeldunud, puudub ametiisikule seadusega kehtestatud keelu rikkumine, kuid juhtum on siiski korruptiivne. Tegu võib aga olla ka täiesti väljaspool ametiseisundi kasutamist aset leidnud korruptsiooniga, näiteks kui ametiisikul on teavet erasektoris toimuvatest korruptiivsetest protsessidest.

Kui võrrelda *UKVS*-i § 6 lõiget 1 *VKVS*-i § 23 lõikega 1, võib tähele panna mitut olulist erinevust. Seni kehtinud seaduse kohaselt on ametiisik ja avalik teenistuja olnud kohustatud temale teatavaks saanud korruptiivsest teost teatama asutuse juhile, kaitsepolitseile, politseile või prokuratuurile. Esiteks on muutunud kohustuse aineks oleva õigusrikkumise maht. Kui *VKVS*-i kohaselt puudutas ametiisiku kohustus ainult korruptiivset tegu (mis oli omakorda defineeritud *VKVS*-i § 5 lõigete koosmõjus), siis *UKVS*-i kohaselt puudutab see nii kõiki ametiisikule laieneva primaarse ja üldise keelu rikkumisi (*UKVS* § 3 lg 1) kui ka muid korruptsioonijuhtumeid. Teiseks on muutunud kohustatud subjekt. *UKVS*-is ei kasutata kordagi avaliku teenistuja mõistet ning see mõiste peaks jääma uue avaliku teenistuse seaduse sisustada ja reguleerida. Tõenäoliselt, arvestades viimati nimetatud ja samuti 2013. aasta 1. aprillil jõustuva seaduse kontseptsiooni, on kõik avalikud teenistujad ka ametiisikud ning täiendavalt avaliku teenistuja nimetamine *UKVS*-i § 6 lõikes 1 sisalduva normi kohustatud

---

¹ Artikkel on jätk ajakirja *Õiguskeel* eelmises numbris (2012/4) avaldatud artiklile, milles käsitlesin korruptsiooni, ametiseisundi, otsuse ja toimingut, ametikohustuste, avaliku vahendi ning korruptiivse tulu ja soodustuse mõisteid.

subjektina oleks liigne. Samas tähendab see, et UKVS-i alusel korruptsioonijuhtumi varjamise keeld ei laiene isikutele, kes ei kvalifitseeru ametiisikuks, isegi kui nad tegutsevad avalikus sektoris.

Kolmas oluline erinevus on kohustuse sisus. Kui VKVS pani kohustatud isikule teatamiskohustuse, siis UKVS kohustab mitte varjama. Nende mõistete erinevus ilmneb karistusõiguses. Karistusseadustiku § 306 käsitleb teise isiku poolt esimese astme kuriteo eelnevalt mittelubatud varjamist (karistatav kuni viieaastase vangistusega), § 307 aga teise isiku poolt toimepandud esimese astme kuriteost mitteteatamist (karistatav kuni kolmeaastase vangistusega). Riigikohus on kuriteo varjamist selgitanud: kuriteo varjamisena on vaadeldav üksnes selline tegevus, mis võib raskendada kuriteo avastamist. Subjektiivselt küljest peab toimepanija pidama seejuures vähemalt võimalikuks, et tema tegu võib takistada kuriteo toimepanija väljaselgitamist (kaudne tahtlus).² Oluline on ka see, et varjamine karistusnormi tähenduses kujutab endast üldjuhul tegevust. Isikule saab varjamist tegevusetusega ette heita üksnes siis, kui ta oli õiguslikult kohustatud seaduses kirjeldatud tagajärge ära hoidma. Riigikohtu hinnangul ei saa tegevusetusega varjamise eest võtta vastutusele isikut, kelle tegu seisneb kuriteo asetleidmise asjaolude kohta tõepäraste andmete avaldamata jätmises, sest sellist tegevusetust katab erinormina karistusseadustiku § 307.³ Varjamiseks ei loe Riigikohus ka eelseisvas varjamise kokkuleppimist kui karistatava teo kaugemat eelastet.⁴ Ühes varasemas lahendis on Riigikohus selgitanud, et varjamisel peab isik pidama vähemalt võimalikuks faktilisi asjaolusid, mille alusel varjatav tegu loetakse esimese astme kuriteoks; samal ajal ei eeldata, et isik ise annaks teole õigusliku kvalifikatsiooni.⁵

Kohaldades ja kohandades Riigikohtu seisukohti UKVS-i sättele, võib asuda seisukohale, et üldjuhul on ametiisikul keelatud aktiivne korruptsioonijuhtumi avastamise raskendamine. Selle keelu rikkumist saab ametiisikule ette heita, kui ta peab vähemalt võimalikuks, et tema tegu võib takistada korruptsioonijuhtumi avastamist, ning ta peab samuti pidama vähemalt võimalikuks faktilisi asjaolusid, mille alusel varjatavat tegu saab iseloomustada korruptsioonina. Võib leida, et mõnedel ametiisikutel, eeskätt asutuste juhtidel, sisejärelvalve teostajatel ja õiguskaitseasutuste funktsionääridel võib olla kohustus seista hea avalike ülesannete ausa täitmisviisi eest ja seega ära hoida korruptsioonijuhtumite avastamata jäämine. Sel juhul on mõistlik pidada korruptsioonijuhtumi varjamist keelatuks ka passiivses vormis, tähendab – juhtumist teatamata jätmisega. Korruptsioonivastane seadus mitteteatamise keeldu erinormina ei kehtesta. Üldjuhul aga ei kohusta UKVS-i § 6 lõige 1 erinevalt VKVS-i § 23 lõikest 1 ametiisikut korruptiivsest teost teatama asutuse juhile, kaitsepolitseile, politseile ega prokuratuurile. Samuti ei ole keelatud iseenesest korruptsioonijuhtumi varjamises kokku leppida, kuid sellisest lubadusest kinnipidamine korruptsioonijuhtumi avastamise raskendamisega on juba keelatud.

Niisiis on kehtima hakkav seadus pealtnäha vähem nõudlik kui kehtiv. Sellise muudatuse üheks otsustavaks põhjuseks oli sotsiaalne tegelikkus: kuigi VKVS-i § 23 lõige 1 kehtestas kategoorilise korruptiivsest teost teatamise kohustuse ja sama seaduse § 26⁴ nägi selle

² RKKK 27.10.2010 kohtuotsus nr 3-1-1-57-10, p 15.1.

³ Samas, p 15.2.

⁴ Samas, p 19.

⁵ RKKK 04.06.2003 kohtuotsus nr 3-1-1-66-03, p 8.

kohustuse rikkumise eest ette väärteokaristuse, millega kaasnes § 23 lõike 3 kohaselt vallandamisähvardus, ei olnud aastate jooksul käsu ja ähvarduse mõjul korruptiivsest teost teatamise juhtumeid statistiliselt märkimisväärselt. Võis olla, et seda kohustust tajuti pealekaebamiskohustusena, mis eriti kergemate ja ebamäärasemate korruptsioonijuhtumite puhul näis ebaproportsionaalne. Seetõttu on uues seaduses asetatud rohkem rõhku korruptsioonijuhtumist teavitaja kaitsele, kuid loobutud lausteavitamiskohustusest. Nagu juba märgitud, võib mõnede ametiisikute puhul varjamise keeld sisuliselt tähendada ka nende teada olevate kergematele korruptsioonijuhtumitele õiguslikku reageerimist. Kõike eelnenut sobib aga lõpetama meeldetuletus, et kõige raskemate korruptsioonijuhtumite puhul on nii varjamine kui ka mitteteatamine kuritegu, mille eest saab vastutusele võtta ametiseisundist hoolimata.

Neljandaks ja erinevalt kehtivast seadusest ei ole UKVS-i § 6 lõikes 1 sätestatud keelu rikkumine karistusõiguslikult sanktsioneeritud. Korruptsioonijuhtumi varjamise kõiki ametiisikuid siduva keelu rikkumine võib aga kaasa tuua usalduse kaotuse ja distsiplinaar- või ka poliitilise vastutuse.

Küsimusi võib tekitada see, kelle eest ametiisikule kehtivate keeldude rikkumist või muid korruptsioonijuhtumeid varjata ei tohi. Kasutades taas karistusõiguse analoogiat: normi eesmärk on tõkestada korruptsioonijuhtumite avastamata jäämist ja keeldu rikkunud ametiisikute vastutusest pääsemist. Järelikult, peamiselt on silmas peetud pädevaid asutusi ja funktsionääre, kes sellist vastutust saaksid kohaldada. Arvestades läbipaistvuse ja avaliku vastutustunde olulist osa korruptsiooni ärahoidmisel, ei saa eitada võimalust, et korruptsioonijuhtumi mittevarjamisena nähakse selle juhtumi avalikkuse ette toomist. Seejuures tuleb meeles pidada, et avalikkus ei ole õigusemõistmise kohane foorum ning kellegi seni puhta nime mustamine on üsna riskantne tegevus; kuid avaliku ülesande täitmisel toime pandud kuritarvituste kohta tõeste andmete omakasupüüdmatu avaldamise vastu ei saa ühtki pädevat argumenti esitada. Seega sunnib ametiisiku kohustus mitte varjata korruptsioonijuhtumit hoopis muul moel avaliku ülesande täitjaid ametikohustusi ausalt täitma.

2. Teavitaja kaitse

Mis puudutab UKVS-i § 6 ülejäänud lõikeid, siis ka siin on toimumas muudatusi. Kehtiva seaduse § 23 lõike 2 kohaselt on ette nähtud korruptiivsest teost teatanud isiku soovil tema anonüümsuse tagamine, välja arvatud juhul, kui teade on ajendatud omakasust või muudest madalatest motiividest või teate alusel alustatakse kriminaalmenetlust ning selle isiku tunnistajana ülekuulamine on vajalik kuriteo tõendamiseks. Kehtima hakkav seadus näeb ette teavitamise fakti konfidentsiaalsuse tagamise, kui korruptsioonijuhtumist on teatatud avalikku ülesannet täitvale asutusele, selle ametiisikule, asutuse üle järelevalve teostajale, huvide deklaratsioonide üle kontrolli teostajale või süüteo menetlejale (UKVS § 6 lg 2 esimene lause). Isegi juhul, kui teavitaja on süüteomenetluses tunnistaja ning see asjaolu saab väidetavale rikkujale või muudele isikutele teatavaks, tähendab see, et kindlat teadmist ei saa olla selle kohta, kellelt pärines algne teave korruptsioonijuhtumi kohta (sama lõike kolmas lause). Teavet teavitamise fakti kohta võib avaldada ainult teavitaja kirjalikul nõusolekul (sama lõike teine lause). Kõige raskematel juhtudel võidakse aga ka tunnistaja andmete suhtes

rakendada süüteomenetluses võimalikke tunnistajakaitse meetmeid. Sarnaselt kehtiva seadusega, kuid kitsamalt on teavitaja kaitse välistatud juhul, kui teavitaja edastab teadvalt väärtaavet (§ 6 lg 3). Omakasu või muu madal motiiv ei ole kehtima hakkava seaduse järgi asjaolud, mille alusel korruptsioonijuhtumist teavitaja privileegi tuleks rikkuda.

Terminoloogilisest aspektist on huvitav *korruptsioonijuhtumist teatanud isiku* (vt § 6 lg 4) ja *teavitaja* (§ 6 lg 3) ebaõnnestunud vaheldumine, mis annab märku sellest, et uue korruptsioonivastase seadusega ei looda veel ühest vastet inglise *vilepuhujale* (*whistleblower*), mis on saanud maailmas selle vajaliku ühiskonnategelase vaat et sama levinud tähistuseks kui samuti vajaliku tegelase – *ombudsmani* tähistus. Küllap annab see segadus *vilepuhujate* eestikeelse vastega märku ka sellest, et sama tegelase õiguslik regulatsioon ei ole veel ammendav.⁶

Uudne on kehtima hakkavas seaduses § 6 lõike 4 regulatsioon, mis näeb ette veel ühe kaitsevõtte korruptsioonijuhtumist teavitajale. On paraku nii, et kellegi mustade tegude kahtluse päevavalgele toomisele ei vaadata kuigi hästi, ning kui kannatada on saanud otsustajate maine või positsioon, võidakse teavitajat nii või teisiti ahistada. Kui nii on juhtunud (näiteks on ta ametikohast ilma jäetud), kaasneb sellega varaline ja mittevaraline kahju, mille hüvitamiseks saab teavitaja pöörduda kohtusse. Uus säte näebki ette, et teavitaja kaitseks kohaldab kohus jagatud tõendamiskohustust. Teavitaja peab kohtule esitama faktilised asjaolud, mille alusel võib järeldada, et teda on ebavõrdselt koheldud. Samuti peab ta end teavitajana identifitseerima, et seda erisätet kasutada. Kui väidetav ebavõrdne kohtleja ei tõenda vastupidist, lähtutakse eeldusest, et ebavõrdne kohtlemine toimus korruptsioonijuhtumist teatamise tõttu. Teisisõnu, kui teavitajana identifitseeritud isikut ei vallandatud (või ei vabastatud ametist või ei viidud madalamale ametikohale) näiteks jooles tööle tulemise (või vähese keeleoskuse või ametiülesannetega mitte toimetulemise) kui objektiivse põhjuse tõttu, eeldatakse, et talle kahjuliku tagajärje kutsus esile nimelt vallandaja reaktsioon korruptsioonijuhtumist teavitamise faktile.

UKVS-i § 6 on selles mõttes erandlik paragrahv, et selle sätteid kohaldatakse ka juhul, kui on teatatud väljaspool avaliku ülesande täitmist aset leidnud korruptsioonijuhtumist. Isegi kui teavitaja ei ole ametiisik ja korruptiivselt on käitunud erasektori esindajad, on teavitajal õigus teavitamise fakti konfidentsiaalsusele ja jagatud tõendamiskohustusele paragrahvi lõigete 2 ja 4 alusel (§ 6 lg 5, vt ka § 1 lg 1 teine lause).

3. Mõju korruptiivne kasutamine

Täiesti uus konkreetne keeld, mis laieneb kõigile ametiisikutele, puudutab mõju korruptiivset kasutamist. UKVS-i § 5 lõike 3 järgi on see tegu määratletud kui ametiisiku poolt ametikohustust rikkudes tema tegeliku või eeldatava mõju kasutamine, et saavutada teise isiku poolt teo toimepanemine või toime panemata jätmine ametiisiku enda või kolmanda isiku huvides, kui see toob kaasa avaliku huvi seisukohast ebavõrdse või põhjendamatu eelise ametiisikule või kolmandale isikule.

⁶ Vt Transparency International Estonia.

Whistleblower Protection Assessment Report on Estonia. Country Report. Compiled by Leno Saarniit. 2009. http://transparency.ee/cm/files/whistleblower_protection_assessment_report_on_estonia_0.pdf.

Mõjuvõimu kasutamist on senises õiguses käsitletud peamiselt mõjuvõimuga kauplemise aspektist (karistusseadustiku § 298¹), mida on aga kritiseeritud selle segasuse, kohaldamatuse⁷ ja Eesti rahvusvahelistele kohustustele mittevastavuse⁸ tõttu. Rahvusvaheliste standardite kohaselt saab mõjuvõimuga kauplemise kuriteo toime panna igaüks, kes – ise otsustamispädevust omamata – nõuab või võtab ebakohast tasu selle eest, et lubab mõjutada otsustamispädevusega ametiisikut käituma vastavalt tasu andja ootustele.

Kehtima hakkava korruptsioonivastase seaduse käsitletav säte erineb oluliselt karistusseadustiku omast. UKVS-i § 5 lõige 3 ei sisalda tasu elementi (seega kauplemisest juttu ei ole). Samuti ei pea mõjutatav isik tingimata olema ametiisik ning selleks kvalifitseerub ka näiteks järelevalve adreassaat. Mõju kasutab korruptiivselt tema suhtes kehtivaid kohustusi ja eeskätt objektiivsuse standardit rikkuv ametiisik, kes kasutab enda kui ametiisiku positsiooni teise isiku (ametiisiku või mitte) mõjutamiseks (kas mõju kasutaja enda või hoopis kellegi teise) isiklikel eesmärkidel, et saavutada avaliku huvi seisukohast ebavõrdset või põhjendamatu eelist. Näiteks kui ühe valdkonna inspektor palub ametikohustusi rikkudes ja enda kui kolleegi eeldatavale mõjule tuginedes teise valdkonna inspektoril mitte kontrollida oma perekonnaliikme asjaajamisi, milleks teine inspektor oleks õiguslikult pädev.

Sätte sõnastamisel on teadlikult loobutud *mõjuvõimu* terminist, mis võiks tekitada ettekujutuse, nagu oleks kõnealune mõju kuidagi ametiisiku pädevuse aineks. Kui ametiisikul on pädevus (õigus, võim) kedagi käskida kellegi erahuvides korruptiivselt otsust teha, on tegu juba ametiseisundi korruptiivse kasutamisega (UKVS § 5 lg 1). Mõju seevastu ei ole ametiseisundi sisuks, vaid tuleneb ametkondlikust või ühiskondlikust autoriteedist või sidemetest, mis ametiisikul võivad olla. Nende tegude kvalifikatsiooni erinevust vähendab asjaolu, et nii ametiseisundi kui mõju korruptiivne kasutamine on ametiisikul UKVS-i § 3 lõike 1 punktiga 4 keelatud ning juhul, kui see on toime pandud omakasu eesmärgil, UKVS-i § 17 kohaselt väärteona karistatav.

4. Siseteabe korruptiivne kasutamine

Uus keeld korruptsioonivastases seaduses on ka siseteabe korruptiivse kasutamise kohta (UKVS § 3 lg 1 p 5, § 5 lg 4). Seda tegu on määratletud kui ametiisiku poolt ametikohustust rikkudes talle avaliku võimu teostamisel teatavaks saanud sellise avalikustamata teabe kasutamist ametiisiku enda või kolmanda isiku huvides, mis mõjutab või võib tõenäoliselt oluliselt mõjutada kolmanda isiku õigusi või kohustusi, kui see toob kaasa avaliku huvi seisukohast ebavõrdse või põhjendamatu eelise ametiisikule või kolmandale isikule.

Ametiisikule kehtivad mitmed andme- ja teabealased reeglid, mis tulenevad riigisaladuse, isikuandmete või kliendi ärisaladuse kaitsest või avaliku teabe seaduse piirangutest. Kehtima hakkava seaduse keeld dubleerib mitmeid neist reeglitest, mille rikkumine võib olla hoopis karmimalt sanktsioneeritud. Samal ajal ei nõua siseteabe korruptiivse kasutamise keeld tingimata siseteabe mingisugust täpsemat kvalifitseerimist mingil salastatuse astmel teabeks

⁷ Vt RKKK 30.04.2012 kohtuotsus nr 3-1-1-23-12.

⁸ Vt GRECO III hindamisvooru soovitused,

<http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35326/GRECO+2008+aasta+soovitused+eesti+keeles.pdf>.

või lihtsalt asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks. Nõutav ei ole ka saladuse hoidmise kohustuse rikkumine: siseteabe avaldamine või selle edastamine kolmandale isikule ei ole keelu rikkumise tingimus.

Keelu aineks on avaliku võimu teostamisel ametiisikule teatavaks saanud avalikustamata teave, mis mõjutab või võib tõenäoliselt oluliselt mõjutada kolmanda isiku õigusi või kohustusi. Näiteks kui ametiisikule on mingi analüüsi koostamise käigus teatavaks saanud asjaolud, mis võimaldavad tal eraelus teenida suurt tulu kolmandate isikute arvel, on sellise teabe enda kasuks pööramine keelatud, kui sellega rikutakse ametiisikule kehtivaid kohustusi – eeskätt ametiisiku objektiivsuse standardit. Teine näide: kui planeeringu koostamise varases staadiumis on ametiisikule teatavaks saanud perspektiivne maantee rajamine läbi soo ning ametiisik seejärel ostab soomaad odava hinnaga kokku, et seda siis tee-ehituse ajal kasumlikult võõrandada. Samuti on hukkamõistetav tegu siis, kui korruptiivseid tehinguid ei asu teostama ametiisik ise, vaid keegi teine temalt saadud vihjete alusel ning isegi juhul, kui ametiisik sellest mingit kasu ei saa. Ka sel juhul ei toimu niivõrd salastatud teabe edasiandmine, kui just selle kuritarvitamine. Põhimõtteliselt võib keelatud tegu võrrelda omastamisega,⁹ kuid siin ei ole teo objektiks mitte võõras vara, vaid ametiteave.

Ka siseteabe korruptiivne kasutamine on vääriteona karistatav juhul, kui see on toime pandud omakasu eesmärgil (UKVS § 17).

5. Seotud isik

Üks oluline süstematiseerimis-, et mitte öelda kodifitseerimiskatse uue korruptsioonivastase seaduse sõnastamisel on olnud seotud isiku kontseptsiooni loomine. Kehtivas seaduses on § 19 lõikes 5 eraldi defineeritud *lähisugulane* (vanavanem, vanem, vend, õde, laps ja lapselaps) ja *-hõimlane* (abikaasa, tema vanem, vend, õde ja laps) ning neid termineid kasutatakse korduvalt tegevus- ja toimingupiirangute regulatsioonis. Samal ajal on kehtivas seaduses korduvalt käsitletud ka ametiisiku seoseid juriidiliste isikutega: juriidilise isikuga, mille aktsiad või osad kuuluvad kas täielikult või osaliselt talle või tema lähisugulastele ja -hõimlastele või mille juhtkonna või otsuseid tegeva organi liige ta on; juriidilise isikuga, mille aktsiad või osad kuuluvad kas täielikult või osaliselt talle või tema lähisugulastele ja -hõimlastele või mille juhtkonna või otsuseid tegeva organi liige ta on; juriidilise isikuga, mille aktsiad või osad kuuluvad kas täielikult või osaliselt talle või tema lähisugulastele ja -hõimlastele või mille juhtkonna või otsuseid tegeva organi liige ta on; äriühinguga, mille osanik või aktsionär või juht- või järelevalveorgani liige kokkuleppel ametiisikuga või tema lähisugulase või -hõimlasega allub nende korraldustele, tegutseb nende huvides või arvel jne (nt § 24 lg 2, § 25 lg 1 p 7).

Uues seaduses on sellised seosed viidud *seotud isiku* ühisnimetaja alla ja selle määratlus on antud §-s 7. UKVS-i § 7 lõike 1 punkti 1 loetelu hõlmab ametiisiku lähisugulasi ja -hõimlasi. Senisest seadusest erinevalt on loetud seotud isikuks kõik ametiisiku või tema abikaasa vanemate alanejad sugulased (sh ametiisiku lapselapselaps või ametiisiku abikaasa venna laps, keda kehtiv seadus ei kata). Samuti on täpsustatud, et bioloogiline põlvnevus ei ole

⁹ Karistusseadustiku § 201 kohaselt valduses oleva võõra vallasasja või isikule usaldatud muu võõra vara ebaseaduslikult enda või kolmanda isiku kasuks pööramine.

otsustav ning lapseks on nii lapsendatu kui ka kasu- või võõraslaps (varasema perekonnaõiguse tähenduses); vanemaks on ka vanema abikaasa.

UKVS-i § 7 lõike 1 punkti 2 kohaselt hõlmab seotud isiku mõiste juriidilisi isikuid, milles vähemalt 1/10 osalusest või osaluse omandamise õigusest kuulub ametiisikule endale või temaga seotud isikule. Sätet kitsalt tõlgendades saab tegu olla äriühingutega. Seaduse ülejäänud osade tõlgendamisel tasub aga seda seadusandja poolt kehtestatud kümnendiku piiri võtta aluseks ka seoste ja võimaliku korruptsiooniriski tuvastamiseks mittetulundusühingutega seoses. Kui mittetulundusühingus on ikkagi alla kümne liikme ning üks nendest on ametiisik, on ametiisiku tehingud selle ühinguga kahtlust tekitavad. Võrreldes kehtiva seadusega on osaluspiiri kehtestamine ning mittetulundusühinguid ja erakondi puudutavas osas rangest keelust üldse loobumine oluline liberaliseerumine. Kuid millised on riskid, et näiteks börsiettevõtte reaaktsionärist ametiisik eelistab oma aktsiaseltsi korruptiivsetel ajenditel?

Selle ja järgmiste punktide puhul tuleb tähele panna ka seda, et UKVS-i § 7 lõike 1 regulatsioon tunnistab ka kaudset seotust korruptsiooniohtlikuks ning seda ilma piire seadmata. Näiteks kui ametiisiku abikaasa õepojale kuulub 12% osalus osahingust A, millele omakorda kuulub 12% osalus aktsiaseltsist B ning sellele omakorda osahinguga C 10% osalus, on kõik nimetatud isikud ametiisikuga UKVS-i tähenduses objektiivselt seotud. Vältimaks selle regulatsiooni kohaldamisega absurdini minemist, on § 7 lõikes 3 piiratud ametiisiku kohustusi. Nimelt, ametiisikul ei ole seadusest tulenevat seotud isiku huvi puuduvat kohustust, kui ta ei tea ega peagi teadma paragrahvi lõikes 1 nimetatud seosest või seotud isiku huvist. See laieneb nii bioloogiliselt lähedastele sugulastele, kellest ametiisik teadlik ei ole, kui ka kaudsele seosele juriidiliste isikutega.

UKVS-i § 7 lõike 1 punkti 3 kohaselt on ametiisikuga seotud juriidiline isik (vaatamata vormile), mille juhtimis- või kontrollorgani liige on ametiisik, tema sama lõike punktis 1 nimetatud lähisugulane või -hõimlane või sama lõike punktis 4 nimetatud isik. Termin *juhtimis- või kontrollorgan* tuleneb tulumaksuseaduse §-st 9 ning selle sisu on üsna mahukas.¹⁰

Ametiisiku seotust juriidilise isikuga täpsustab UKVS-i § 7 lõige 2. Seotus puudub, kui ametiisiku ja juriidilise isiku seos tuleneb eranditult ametiisiku ametikohustusest. Ametikohustuse mõistet on seejuures laiendatud ja selleks loetakse ka riigi, kohaliku omavalitsuse üksuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku esindamise pädevust juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorganis. See erinorm on mõeldud olukordadeks, kus ametiisik on (kas ameti- või täiendava ülesande täitmise korras, ei oma tähendust) avalikku ülesannet täitva

¹⁰ (1) Juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgan on igasugune volitatud organ või isik, kellel on tulenevalt vastava juriidilise isiku kohta käivast seadusest, ühingulepingust, põhikirjast või muust juriidilise isiku tegevust reguleerivast õigusaktist õigus osaleda juriidilise isiku tegevuse juhtimisel või juhtorgani tegevuse kontrollimisel.

(2) Juhtimis- või kontrollorganiks on muu hulgas juhatus, nõukogu, täis- või usaldusühingut esindama volitatud osanik, prokurist, asutaja kuni juriidilise isiku registrisse kandmiseni, likvideerija, pankrotihaldur, audiitor, revident või revisjonikomisjon. Juhtorganina käsitatakse ka välismaa äriühingu filiaali juhatajat ning mitteresidendi muu püsiva tegevuskoha tegevjuhti.

(3) Lõigetes 1 ja 2 sätestatud kohaldatakse nii avalik- kui eraõiguslike, nii residendist kui ka mitteresidendist juriidiliste isikute suhtes.

asutuse esindajana määratud äriühingu, sihtasutuse või muu juriidilise isiku juhtorganisse n-ö riigi või kohaliku omavalitsuse huve teostama: kui ametiisik esindab seal organis avalikku ülesannet täitvat asutust, ei saa tal eeldatavalt olla erahuvi ning selles osas talle ametipiirangute seadmine ei ole põhjendatud. Siiski, kui ametiisikul on lisaks avalikku ülesannet täitva asutuse esindamise kõrval ka erahuve seoses nimetatud juriidilise isikuga, lähtutakse § 7 üldisest regulatsioonist.

Rohkem analüüsi ja tõlgendamist vajab UKVS-i § 7 lõike 1 punkti 4 sisu. Isik, keda seob ametiisikuga ühine majapidamine, on mõistetav stabiilse (ja majapidamislikult seotud) elukaaslase või muu isikuna, kellega ametiisikul “on leivad ühes kapis”. Isik, kelle seisund või tegevus ametiisikut väljaspool ametiseisundit oluliselt ja vahetult mõjutab (või vastupidi), on eelkõige ametiisiku võlausaldaja, võlgnik, kõrvaltöökoha tööandja, aga ka hooldatav. Võimalik, et sellise mõjuga võib olla ka näiteks isiklik vaimne juht.

Väljaspool ametiseisundit ametiisiku korraldustele alluva või ametiisiku huvides või arvel tegutseva isiku mõistet võib samuti üsna laialt sisustada. See kontseptsioon ei ole siiski päris uus – võrreldagu kehtiva seaduse § 25 lõike 1 punkti 7. Seadusandja on lähtunud tegelikest ja peidetud korruptsiooniskeemidest ning vajadusest neid ära hoida. Mitteformaalsete seoste kasutamine võib korruptsiooni armastajatele olla palju otstarbekam kui teadaolevate sugulaste või otsese osaluse kaudu tegutsemine. Seega peab ka korruptsiooniennetuse üks põhivahend – korruptsioonivastane seadus – selleks valmis ja kasutatav olema.